

ПРИНЦИПИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ОСІБ, ЯКІ ПОНЕСЛИ ПОКАРАННЯ ЗА МЕЖАМИ УКРАЇНИ

Одним із найдавніших принципів західної цивілізації, коріння якого сягає з часів Стародавньої Греції та Риму являється правило *nonbisinidem* (не двічі за одне). В основі даного правила лежить дві латинські максими: *nemodebetbisvexariprounaeteademcause* (ніхто не повинен обвинувачуватися двічі в одному й тому ж правопорушенні) та *nemodebetbispuniriunodelicto* (ніхто не повинен бути покараним двічі за те саме правопорушення). Зазначена вимога, яка є однією з найстаріших у європейському праві основоположних ідей, із початком інтеграційних процесів набула значення загальновизнаного на міжнародному-правовому рівні права людини. (Хилюк С. Кримінально-правові аспекти правила *nonbisinidem* у практиці Європейського суду з прав людини [текст] / С. Хилюк // Вісник Львівського університету. Серія юридична. — 2012. — Вип. 55. — с. 254).

У науковій літературі правило *nonbisinidem* висвітлювалося в працях Хавронюка М. І., Мальцева В. В., Хилюка С., Моїсєєв О. І., Броневицької О. М., Гнатів І.,

Думки науковців відносно визнання постулату *nonbisinidem* принципом кримінального права розділилися. В. О. Гацелюк, Ю. Є. Пудовочкін, С. С. Пірвагідов розглядають максиму «не двічі за одне», не як самостійний принцип кримінального права, а як один із елементів принципу законності, чи принципу справедливості.

Даний принцип прописаний в низці універсальних міжнародно-правових актів, що входять до стандарту прав людини. Так в Міжнародному пакті про громадянські і політичні права (п. 7 ст. 14), зазначається, що ніхто не повинен бути вдруге засуджений чи покараний за злочин, за який він був остаточно засуджений або виправданий відповідно закону, а ст. 4 Протоколу № 7 до Конвенції про захист прав і основних свобод людини (право не бути притягнутим до суду або покараним двічі) проголошує: «Нікого не може бути вдруге притягнуто до суду або покарано в порядку кримінального провадження під юрисдикцією однієї й тієї самої держави за правопорушення, за яке його вже було остаточно виправдано або засуджено відповідно до закону та кримінальної процедури цієї держави» (протокол № 7 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_804). Принцип *nonbisinidem*оговорюється і в інших міжнародних договорах. Так, ст. 86 Женевської конвенції про поводження з військовополоненими

встановлює, що жодний військовополонений не може бути покараний більше одного разу за одне й те саме діяння або одним і тим самим обвинуваченням. В ст. 50 Хартії основних прав Європейського Союзу, в якій зазначено: «Жодна особа не повинна бути повторно судина або покарана в кримінальному порядку за злочин, у вчиненні якого вона вже була виправдана чи засуджена на території Європейського союзу».

В Україні відповідні положення передбачені в ч. 1 ст. 61 Конституції України у вигляді постулату, що ніхто не може бути двічі притягнений до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення» (Конституція України // Відомості Верховної Ради. — 1996. — № 30. — Ст. 141). Деякі аспекти правила *non bis in idem* відображено у тексті кримінального закону. У ч. 3 ст. 2 закріплено правило, що ніхто не може бути притягнений до кримінальної відповідальності за той самий злочин більше одного разу. У ч. 2 ст. 7 передбачено: якщо особи зазнали кримінального покарання за межами України, вони не можуть бути притягнені в Україні до кримінальної відповідальності за ці злочини.

На думку А. М. Ришелюка, з урахуванням норм Європейської конвенції про передачу провадження у кримінальних справах 1972 р. (до якої Україна приєдналася в 1995 р.) до осіб, які зазнали покарання, за змістом ч. 2 ст. 7 КК належать не лише засуджені з призначенням покарання, а й засуджені без призначення покарання, особи, які зазнали примусових заходів медичного чи виховного характеру, звільнені судом від кримінальної відповідальності, а також особи, які були виправдані судом (Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. 5-е вид., переробл. та доп. / За ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. — К.: Юридична думка, 2008. — С. 37).

Європейська конвенція про міжнародну дійсність кримінальних вироків, ратифікована Україною 26 вересня 2002 року у ч. 1 ст. 53 цього міжнародного договору державам, які до нього приєднали, забороняється переслідувати, карати або виконувати санкції стосовно особи, щодо якої було винесено європейське судове рішення у кримінальній праві, якщо вона була виправдана, або щодо неї накладена санкція, яка була повністю виконана чи виконується, чи була повністю, або відносно її невиконаної частини, подана помилуванню чи амністії, чи не можна надалі виконувати за давністю часу, а також якщо суд засудив правопорушника без призначення санкції. Таким чином, з Конвенції слідує принцип «не двічі за одне» охоплює як покарання, так і інші засоби кримінально-правового впливу — звільнення від покарання та його відбудовання від кримінальної відповідальності.

На даний час залишаються неврегульоване питання щодо повторної кримінальної відповідальності осіб, які вилітаються іноземцями або особами без громадянства, які не мають постійного проживання у разі вчинення злочину проти прав і свобод громадян України або інтересів України (Науково-практичний коментар Кримінального

кодексу України. 5-е вид., переробл. та доп. / За ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. — К.: Юридична думка, 2008. — С. 39)

Норми міжнародного права виключають повторну відповідальність зазначених осіб за КК України у разі вчинення ними за її межами злочину, якщо за нього вини вже були засуджені або виправдані відповідно до закону

Дана думка заслуговує на увагу, зважаючи на те, що в національному кримінальному законодавстві з цього є пробіл, і водночас чинний є міжнародний договір України, в якому це питання врегульоване.

БУХТИЯРОВА Е. С.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри уголовного права

АКСИОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ НАКАЗАНИЯ: НЕОТЕОЛОГИЧЕСКИЙ ВЗГЛЯД

Проблема преступления и наказания волнует человечество с момента возникновения общества, но наиболее остро она проявляется в переходные периоды, когда происходит смена власти, а, следовательно, смена концепций, парадигм, теорий и правовых школ. Подобное явление мы можем наблюдать в современной Украине, которая с обретением независимости встала перед поиском оптимального для украинского общества политико-правового пути. В рамках уголовно-правовой политики обострилась потребность в комплексных, обобщающих исследованиях вопроса наказания и его аксиологическом осмыслении.

Уголовно-правовая доктрина определяет наказание как меру государственного воздействия, применяемую к лицу, признанному виновным в совершении преступления. В общем смысле наказание представляет собой негативную санкцию карательного и восстановительного характера. «Наказание — это ещё и ценностно окрашенная реакция на нарушение норм» (Бундаева О. А. Нравственные основы наказания : автореф. дис...канд. филос. наук. Саранск, 2009), потому для осмысления того или иного вида и размера наказания, следует проанализировать культурно-исторические этапы его становления.

До появления государства наказание рассматривалось в духе равного воздаяния, соответствующего принципу талиона; основной формой наказания была кровная месть. Оно регулировалось стихийно сложившимися локальными традициями и обычаями, которые не имели ни морального, ни правового обоснования. На ранних этапах развития государства принцип возмездия сменился принципом предупреждения. Античная этика наделила наказание целью исправления преступника, а наиболее действенным